

AFİŞ TASARIMINDA GLITCH TYPE TEKNİĞİ KULLANIMININ İNCELENMESİ, BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ (KÜTAHYA TÜRKÜLERİ)*

INVESTIGATION OF THE USE OF GLITCH TYPE TECHNIQUE IN POSTER DESIGN, A IMPLEMENTION EXAMPLE (KUTAHYA FOLK SONGS)

Betül Güzel**, Levent Mercin***

Öz

Sanat ve tasarımın, özgünlüğü benimseyen ve buna ulaşmak için deneysel uygulamaları teşvik eden bir yapıda olduğu bilinmektedir. Bu noktadan hareket ile araştırmada kültürel değerlerin, ters olma yaklaşımına sahip olan, fakat deneysel süreçler sayesinde olumlu sonuçlar doğuran glitch sanatı üzerinde durulmuştur. Durağan ve hareketli afişlerin gerçekleştirildiği bu araştırmada, glitch sanatı yaklaşımıyla Kütahya'ya ait tarihi değerlere yer verilirken Kütahya türkülerinin tipografik olarak betimlenmesi ile Kütahya'nın tanıtımına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Araştırmada genel tarama modeli, eser analizi yöntemlerinden yararlanırken, 12 Kütahya türküsü ile tasarlanan afişlerin hem glitch sanatı ile uygulanmış olması bugüne kadar rastlanan bir durum olmaması açısından özgün, hem de afişlerin hareketli olması açısından benzerlerinden farklı olduğu anlaşılmıştır. Araştırma kapsamında glitch type modeliyle tasarlanan tipografik öğelerde okunurluğun zorlaştığı az da olsa görülmüştür. Bu sorunu gidermek için açık fon ile yazının renginin kontrastlığından yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, bu tarz bir uygulama, Türkiye'deki diğer illerine de uygulanabilir. Sanat ve tasarım alanlarına bırakılacak ürün tasarımı mirasının zenginleşmesi için teknolojinin olanaklarının deneysel çalışmalar yoluyla artırılması gerektiği ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Afiş, Glitch Type, Hareketli Afiş, Kütahya Türküleri, Tipografi.

Abstract

Art and design are known to embrace originality and encourage experimental practices to achieve it. From this point of view, the research focuses on the art of glitch, which has the opposite approach to cultural values, but has positive results thanks to experimental processes. In this research, in which static and animated posters were realized, it was aimed to contribute to the promotion of Kütahya by typographically depicting Kütahya folk songs while including the historical values of Kütahya with the approach of glitch art. While utilizing the general screening model and artifact analysis methods in the research, it was understood that the posters designed with 12 Kütahya folk songs are both unique in the sense that the fact that they are applied with glitch art is not a situation that has been encountered so far, and different from their counterparts in terms of the moving posters. Within the scope of the research, it was seen that legibility became difficult in typographic elements designed with the glitch type model. To overcome this problem, the contrast between the light background and the color of the text was used. According to the results obtained, such a practice can be applied to other provinces in Turkey. It can be stated that the

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 22.09.2022 - Kabul tarihi: 05.12.2022

*Bu çalışma, Afiş Tasarımında Glitch Type Tekniği Kullanımın İncelenmesi ve Bir Uygulama Örneği (Kütahya Türküleri) yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Uzman, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı, betul.guzel035@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0086-4576>.

***Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, levent.mercin@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5721-6054>.

possibilities of technology should be increased through experimental studies in order to enrich the heritage of product design to be left to the fields of art and design.

Keywords: Poster, Glitch Type, Motion Poster, Kütahya Folk Songs, Typography.

1. Giriş

Glitch sanatı, mümkün olamayacak gibi görünen, var olamaz düşüncelerin ve anlamların yok olduğu görüntüleri aksi bir şekilde oluşturan tekniktir denilebilir. Glitch sanatı, anlam içermeden aslında anlamsızlık içerisinde yeni bir mesaj oluşturan ve bunu yaparken var olan veya olmayan görüntülerin gelişigüzel yansımalarıyla birçok aksaklığın tesadüfen tasarıya dönüştüğü bir olgu olarak kabul edilebilir (Heijer, 2013:110).

Bu özelliğinden dolayı sanatçıların bir kısmı, çoğu sanat alanında glitch sanatına yer vermeyi uygun görmüşlerdir.

Glitch sanatı yaklaşımından yola çıkarak uygulama yapılan alanlardan biri tipografi alanı olmuştur. Tipografinin estetik ve düzen algısı, dışavurumcu bir tavırla kusurlu olanı tasvir etme anlayışı eklenmiş ve farklı deneysel çalışmalar ortaya konmuştur. Saul Bass, Heebok Lee ve Kyle Cooper gibi sanatçılar animasyon dünyasında bunu kullanırken, tipografinin durgun ve kinetik tasarımlarında da yorumlanmaya başlanmış ve böylece glitch sanatına yer verilmiştir.

Durağan ve hareketli olmak üzere iki tür uygulama alanı olan glitch sanatı, tipografinin düzgün anatomisini yok ederek esnemiş veya eğrilmiş, yanıp sönen, gitgelli şekilde çarpılan tüm etkileri yakalayıp, özellikle kinetik tipografiyi daha fazla devinime kavuşturmuştur. Bu olgu ile mesaj biçimsiz şekilde sunularak anlamsal olana dönüştürülür (Ceylan, 2019:50). Fakat tipografiyi oluşturan harflerde yaratılan bu bozukluklar, ortaya biçimsiz görünümün çıkması sırasında devreye okunurluk seviyesinin nasıl korunabileceğine dair birçok soru yumağı getirmiştir. Çünkü okunurluk düzeyinde yaşanacak düşüşler, izleyiciyi olumsuz etkileyerek seçicilikte zorluk yaşanmasını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, tasarlanan glitch type, yoğun şekilde kullanılsa da sade ve yalın üslup ön planda tutularak, seçiciliğe yardımcı olacak düzende oluşturulmasına dikkat edilir.

Her sanat alanı ve teknik, kendi içerisinde özgün ve farklı arayışlar ile yeniliğe ve gelişime uğramaktadır. Özellikle teknolojiyle iç içe olan alanlar, teknolojinin getirdiği olanaklar sayesinde bu olguya daha çok maruz kalmaktadırlar. Glitch sanatı da teknolojiye bağlı olarak sanat alanına

girmiştir. Çok farklı alanlarda kullanılan glitch sanatının, tipografide kullanımı ise irdelenmesi gereken bir konu olarak benimsenmiştir. Bu araştırma bu gerekçeden hareket ile gerçekleştirilmiştir.

2. Glitch Sanatı Kavramı ve Türleri

Glitch, alışlagelmiş bir durumun aniden engellere maruz kalarak karmaşaya mahal verdiği arızalı ve işlevsiz bir olay anlamına gelmektedir. Arızalı bir algoritma izlenimi yaratan glitch, yanlış html kodlamalarıyla bilgisayarın gerçek işlevini yok ederek doğru formları hayalet gibi göstererek oluşur (Goriunova ve Shulgin, 2008:114). Bir kusurun veya aksaklığın terimi olarak bilinen “glitch” sözcüğünün kayıtlara geçişi ise NASA astronotu John Glenn’in, İngilizce tabanlı uzay programında karşılaşmış olduğu olumsuz sonuçları ifade etmek adına kullandığı tanımlama sayesinde olmuştur (Moradi, 2004:9). Ancak glitch kavramı, literatürde yer almadan önce herhangi bir ses üzerinde çatallaşmış, cızırtılı bir şekilde rahatsız edici fiziksel pürüzler oluşturmuş ve insanlar bu sorunlu sesleri, noise (gürültü) şeklinde ifade edilmiştir (Menkman, 2011:26). Bu nedenle müzik, herhangi bir ses veya bir konuşma dinletisinde oluşan uyumsuz seslerin birbirine karışması, işletim sistemi donanımında arızalanmalar, grafik dosyasında düşük çözünürlük veya bir anda oluşan renk artefaktları, karıncalaşmış gitgelli televizyon ekranı ve web sitesinde oluşan hatalı yazınsal kodlamalar nedeniyle kaymış veya birbirine karışmış arayüz yerleşmesi gibi istenmeyen tekniksel sarsıntı ve bozulmalar, glitch kavramına birer örnek teşkil etmişlerdir (Kane, 2019:15). Bu sayede de ortaya karmaşadan doğan bir sanat ürünü olan glitch art (glitch sanatı) kavramı doğmuştur.

Glitch sanatı, bir bakıma çağdaş sanat yaklaşımlarına destek olmuş bir anlamsız benimsenilen sanat biçimidir. Çünkü glitch sanatı, teknolojik yöntemlerle estetik biçimleri birleştirerek, ortaya dijitalleşmiş sanata yenilikçi bir tavır getirirken diğer yönden de aykırı, eksik ve bozuk durumlar sayesinde sayısal verileri anımsatan sanatsal kompozisyonları meydana getirmiştir. Anlamsızca oluşturulan glitch sanatına dayalı eserler, bozuk biçim kavramı ile ortaya yeni bir düzen oluştururken aslında tekniğin etkileriyle düzensizlik ve kompozisyonsuzluk algısı bilincinde olmadan, kazara hatanın gelişigüzel kendiliğinden oluveren ürünlerdir (Akıl,2014). Uslu’ya (2016:1971-1972) göre ise glitch sanatı “aksaklık sanatı, fotoğrafın içindeki dijital sürrealizm, bellek kaymaları, zaman yetersizliği, görüntü algoritması, başarısız deneme, kodda

rastgele parametreler, uyumsuz kaos” şeklinde tanımlanmaktadır. Böylece çalışmalarda uygulanamayan ve yanlış algılamaların temsili olan glitch sanatı, ilk olarak Reed Ghazala tarafından 1960'larda kurulan donanım ve devre yollarının yaratmış olduğu etkiye dayanarak kendisini göstermiştir. Çünkü sanatçılar, elektronik devrelerin ve enstrümanların ses yapılarında yapmış oldukları çeşitli oynamalarla gürültüyü meydana getiren durumların sonik özelliklerini irdelemek adına Ghazala'ın çalışmasından esinlenmişlerdir.

Sanatçıların çeşitli çalışmalarıyla günden güne gelişim gösteren glitch sanatı, yeni medya sanatı olarak da anılmaktadır. Çünkü Iman Moradi ve Ant Scott gibi dijital sanatçılar 1990'ların sonu ve 2000'lerin başında glitch kavramını yazılım destekli görseller üzerinde denemiş ve kodlama yöntemleri sayesinde de medya sanatı denilmesine zemin hazırlamışlardır. Ayrıca Moradi ve Scott, yapmış oldukları çalışmalarda görseller üzerinde yazılım dilini koruyarak sayısal sanatı da hayata geçirmişlerdir (Manon ve Temkin, 2011:2). Moradi ve Scott'un yanı sıra ünlü net.artist Jodi ve glitch sanatçısı Rosa Menkman'ın da bulunduğu daha birçok sanatçı, elektronik medyanın alt tabanındaki katmalarda oluşan kesintileri kullanarak yeni bir görsel oluşumunda sonik yapılar yaratmak için aksaklıklardan yararlanmışlardır (Cubitt, 2017:20). Görsel aksaklık sanatını benimseyen sanatçılar, kendilerini tanımlamada ise aksaklık sözcüğünü kullanmışlardır. Kaza ve mantıksızlığı bir yöntem şeklinde kullanan sanatçılar (Blumenkranz, 2012:1) başka bir deyişle analog hataların dijital alanda görülürken soyut kod hatalarına müdahale eden dijital sanatçı, aslında sanatçı değil programcı olarak nitelendirilebilir (Kane, 2019:62). Glitch sanatının programcı sanatçıları, glitch sanatını kullanırken eserini bilinçli veya bilinçsiz şekilde farkında olmadan tasarlamış olduğu kaymalar ve yamulmalarla, eserini bambaşka bir biçime kavuştururken, günlük hayatta karşılaşılan televizyon bozulma etkileri, CD kaymaları, videolarda görülen ses bozulmaları gibi yanlışlıkları birer araç haline getirmişlerdir (Yıldırım, 2020:192).

Glitch sanatı çalışmalarında dikkate alınan bir diğer etken ise kübizm akımıdır. Çünkü kübizmde yer alan karesel parçalanmalar, kaymış formlar, tıpkı glitch sanatındaki yapıları anımsatmaktadır. Ayrıca De Stijl akımının geometrik kesinti biçimlerini ve karmaşık empresyonist bakış açılarını yalın olmayan bir dille minimal ve geometrik çizgileri olan Bauhaus akımını da kendisine entegre eden çok yönlü bir sanat örneğidir (Downey, 2002:s.y.).

Glitch sanatında yararlanılan tekniklerden bir diğeri de *piksel 61 sorting* yöntemidir. Çalışmaların glitch sanatına kazandırılması için yararlanılan pikselleme yöntemi, görüntünün farklı renklerden oluşan karesel parçalanmalarla bir bütün oluşturarak, görüntünün somutlaşp hacime kavuşmasına yardımcı olur. Bu sayede tekniği benimseyen sanatçılar, artık pikselleşmiş formları glitch sanatı olarak da adlandırabilmektedir (Özyurtçu, 2020:61).

Çeşitli tasarım teknikleri ile birçok farklı ve aykırı tavrın öncülüğünde dadaizm kavramının da bir örneği olarak görülebilecek olan glitch sanatında sanatçılar, durağan ve hareketli olarak birçok çalışma üretmişlerdir. Bunları temsil edebilecek en önemli ürünlerden birisi, hareketli glitch sanatının ilk örneği olarak bilinen *Magnet TV* isimli video olduğu düşünülmektedir. Nam June Paik, 1965 yılında yapmış olduğu bu çalışmasında, televizyon üzerine yerleştirdiği mıknatıs sayesinde televizyonun ses ve görüntüsünde bozulmalar meydana getirerek biçimsiz, çarpık gürültüler ve görüntülerin oluşmasına sebep olmuştur (Aydınat, 2018:16-17). *Magnet TV* örneğinden sonra glitch sanatının video sanatında yorumlanan bir diğer önemli çalışma ise 1978 yılına ait *Dijital TV Dinner* adlı bir video kasetini Şikago video topluluğuna ait Electronic Visualization Event (Elektronik Görselleştirme Etkinliği) için video sanatçısı Jamie Fenton ve Raul Zaritsky'nin 2009 yılında gösterime sunduğu bir çalışmadır. Ayrıca iki varyasyonu olan bu video kasedinin orijinal hali ise 1979 yılında hazırlanmıştır. *Dijital Tv Dinner* videosu oluşumunda gerçekleşen glitch uzamlı aksaklıklar, videonun yazılım kısmındaki program konsolunun ROM belleği içerisinde yapılan kodlama değişiklikleri ve ROM belleği kartuşunun yok edilmesiyle ortaya anlaşılması güç, gitgelli sürekli ve sarsılan tuhaf görüntülerdir. Çalışmanın ilk sürümünde ise sadece görüntülerle düzenli yürütülemeyen bir video oluşturulurken, ikinci sürümünde Dick Ainsworth tarafından şaşırtıcı görünümlere yardımcı olacak kusurlu sesler ve müzik eklenmiştir (Betancourt, 2017:1-3). Betancourt'un kaleminden çıkan *Postcinema, Motion Perception and Glitch Movies* adlı çalışmasında ise video sanatı adı altında glitch sanatını sinema dalına entegre etmek istemiştir. Bu amaç ile yolan çıkan Betancourt, sinemanın ilgi çekici ve farklı sunum biçimlerini barındıran *The Kodak Moment* filmini tasarlamıştır. Bu sayede edinmiş olduğu amaç içerisinde sinemanın sıkıcılaşmış durağan havasına devinim kazandırmak isterken, glitch sanatını kullanmıştır (Betancourt, 2018:202-203). Böylece geleneksel sinema havasından uzaklaşarak figürün bedeninde kayma ve parçalanmalarla yapıya çarpıcı görünümler kazandırmıştır.

Glitch sanatı, video sanatında başarılı olduğu kadar fotoğraf sanatında da oldukça yer alan bir tekniktir. Bunun temeli olarak Dadaizm akımının öncülerinden Man Ray'in fotoğrafçılığa adım attığı zaman fotoğraflarındaki rayogram, solarizasyon ve anatomik yapılar üzerinde aksi oynamalar yaparak fotoğrafçılık sanatına farklı bir üslup katması olmuştur (Sürmeli, 2012:340). Bu sayede fotoğrafçılıkta glitch sanatı, oldukça önem taşıyan bir teknik anlamına gelmiştir.

Video ve fotoğrafçılığın himayesi altında kendi formlarını arayan glitch, üç boyutlu çalışmalarda da sıkça görülmektedir. Ayrıca 3D yazılar yoluyla ve heykelticilikte de glitch etkilerini görmek mümkündür. Plastik sanatların içerisinde kazara ve bilinçli bir biçimde gelişigüzel tasarımlar yapan Multimedya sanatçısı Chankalun, Yoshitoshi Kanemaki, Caitlind R.C Brown ve Wayne Garrett gibi sanatçılar, sürrealizm etkilerden beslendiği, hatanın elle tutulabilir şekilde tasarlandığı somut çalışmalar üretmişlerdir. Tüm bunlarla beraber günümüzde de halen video, fotoğraf ve plastik sanatlar adı altında glitch eserleri üreilmeye devam edilmektedir. Günümüzde bu tip çalışmalar üreten sanatçılar arasında Norimichi Hirakawa, David Szauder ve Sabato Visconti ön plana çıkarken, Türkiye'de ise glitch tasarımlarıyla Kaya Hacaloğlu ve Ozan Türkkan gibi daha birçok bilinen isim vardır.

Glitch sanatıyla uğraşan birçok sanatçı, bu tekniği olduğunca yoğun kullanırken, farklı üsluplarla eserlerinde şaşırtıcı etkiler yaratmaya çalışırlar. Sanatçılar böylece bu tekniği kullanırken glitch sanatının hangi türlerinden esinlendiklerini bilerek çalışmalar üretir. Bu nedenle Iman Moradi, Rosa Menkman ve Virginia Sotiraki, glitch sanatını tipolojilerine ayırmayı uygun görerek sanatçıların çalışmalarını türlerine ayırtmışlardır.

Tablo 1. Glitch Türleri, (Soldan Sağa) Moradi, Menkman, Sotiraki.

GLITCH TÜRLERİ							
Görsel-tekniksel		Yöntemsel		Soyut	Görsel Kompozisyon		
Saf	Glitch-glitch	Soğuk glitchler	Sıcak glitchler		Tipografik izler	Mekansal izler	İnsan izleri

Kaynak: Sotiraki, 2014:23.

Glitch sanatını ilk olarak tipolojilerine ayıran Moradi, çalışmalarda farklılık gösteren aksaklıkların kalıplarını tanımlamak adına iki türlü adlandırmaya yönelmiştir. Bu iki adlandırmanın

Görsel-Tekniksel adı altındaki ilki, tanımlama, kazara ve kendiliğinden bilinçsiz şekilde oluşan Saf Glitch olarak bilinirken, bir diğeri de önceden varlığını sürdüren bir görüntünün değişimlere maruz bırakılarak bilinçli bir şekilde hatanın yorumlandığı Glitch-Benzeri türüdür (Moradi, 2004:8). Moradi, yaratmış olduğu Saf Glitch ve Glitch-Benzeri türlerini kendi içerisinde ayrıca sınıflandırarak glitch etkilerinin nasıl oluştuğuna dair teorik olarak kategorize etmiştir. Adından da belli olduğu üzere Saf Glitch, herhangi bir hatanın sonucu olarak ortaya çıkan, olan veya olmayan bir durumun üzerinde yaşanan yanlış biçimlerin, planlanmamış, düzenlenmemiş, önceden düşünülmemiş sayısal bir glitch çeşidi olduğundan “Kazara, Rastlantısal, Glitche Uygun, Bulunmuş, Gerçek” terimleri ile sınıflandırılmıştır.

Moradi'nin glitch'in oluşumuna göre sınıflandırdığı bir diğer tanımlama ise Glitch-Benzeri'dir. Bu terim üzerinde çalışan tasarımcılar, var olan bir eser üzerinde oynamalar yaparak bozmuş oldukları eserin orijinal halini de korumayı hedeflemişlerdir. Bilerek ve isteyerek hatayı kontrollü bir şekilde detaylandırarak görüntülere içten içe yedirmişlerdir. Moradi bu tanıma destekler nitelikte yaratmış olduğu Glitch-Benzeri türünü, “Kasti, Planlanmış, Yaratılmış, Tasarlanmış, Yapay” şeklinde betimleyerek teorik anlamda bu glitch modelini sınıflandırmıştır (Moradi, 2004:11).

Glitch sanatını tipolojilerine ayırma konusunda çalışmalar yapan ikinci isim Rosa Menkman'dır. “Yöntemsel” adı altında glitch sanatını ayrıştıran Menkman, *The Glitch Moment (um)* adlı kitabında, türleri Soğuk Glitchler ve Sıcak Glitchler olarak adlandırmıştır. Yöntemsel olarak nitelendirilen Sıcak Glitchler kavramı, sanatçıların bir anda meydana gelen olumsuz hayatı olumlu olarak kabullendiği, yadsınan aksiliklerin önceden belirlenerek sanat olarak görüldüğü şeklinde tanımlamıştır. Soğuk Glitchler ise, çalışmaların ilk aşamasında hatanın ortaya çıktığı aksaklıklar olarak tanımlanmıştır. Soğuk Glitchlere, başarısızlık olarak görülmeden önce yaşanan aksaklıkların yeni yöntemlere kavuşmadan hemen önceki hali de denilebilir (Menkman, 2011:44).

Son olarak glitch'i “Görsel Kompozisyon” bünyesinde türlerine ayıran sanatçı, Virginia Sotiraki'dir. Glitch sanatını Soyut ve Tortusal olarak ayrıştıran Sotiraki'nin ele aldığı bu iki kategori, bilinmeyen nesnelere, sanki uzay boşluğunda yaşanan esrarengiz gizemlerden veya soyut formlardan meydana gelmektedir. Sotiraki, soyut kavramını tanımlarken çelişki içerisinde ironik bir şekilde gerçekçi olarak tanımlamıştır. Tortusal kategorisini ise figürlerin, nesnelere

veya herhangi güzel bir görüntünün biçimsizleştirildiği artık (tortusal), şeklinde tanımlamıştır (Sotiraki, 2014:23-24). Kanişkan (2020:1757) ise, sanatçıların tanımlamış oldukları tüm bu glitch türlerini “insan payının olmadığını göz önüne aldığımızda ortaya çıkan hatalara Glitch (Pure Glitch), insan payının olduğu ve bir kişinin bilerek herhangi bir araçla bilinçli hata oluşturması haline ise Glitch Sanatı (Glitch-alike)” şeklinde tanımlayarak kategorileri bir bütün halinde sunmuştur.

3. Tipografi ve Glitch Sanatının İlişkisi “Glitch Type”

Sanatçılar, sıradışı kabul edilen glitch sanatını farklı ortamlarda kullanarak tanıtmaya önem vermişlerdir. Glitch sanatını farklı sanat alanlarına entegre etmek isteyen sanatçılar, bu sanatı ilk olarak fotoğraf, resim ve video sanatında icra ederken, plastik sanatların diğer alanlarına da yaymaya çalışmışlardır.

Çeşitli alanlarda kendisine yer bulan glitch sanatı, artık göz önünde olan bir sanat haline gelerek grafik tasarım ürünlerinde de etkisini göstermeye başlamıştır. Bir iletişim dili olan tipografi de ise, glitch sanatı iki farklı yöntemle uygulanmıştır. Yani hem durağan hem de hareketli yöntemi burada görmek mümkündür. Bilindiği üzere tipografi, görsel bir iletişim dilidir. Bu nedenle iletişim aracı olarak düşünülmesi dışında tipografinin en önemli unsuru, mesajın gerçek bir anlam ifade etmesi ve iletiye kavuşmasıdır. Yani mesajı gönderenin düşüncelerini ve bilgisini göndericiye doğru anlam içerecek şekilde ulaşmasına yardımcı olmasıdır (Yıldırım, 2012:43). Ayrıca her nesne adı ya da kavram kendi doğasını yansıtacak bir anlayışıyla tipografik öğeler sayesinde canlandırılabilir. Örneğin bir müzik videosundaki tipografi artık tamamen canlıdır ve her kavram veya nesne adı kişilik ya da karakter olarak kendi doğasına uygun bir tavırla klipte rolünü oynamaktadır (Sarıkavak, 2017:243).

Tipografide bilgi ve düşüncelerin doğru ve düzgün görünecek görseller yardımıyla ifade edilmesi için yazıların biçimi korunarak (Uçar, 2017:139) okunurluk seviyesi kaybolmadan dikkat çekici bir şekilde işlemek amaçlanır. Bu düşünceden yola çıkarak tipografi tasarımlarında, devreye okunurluğun sorgulanabileceği glitch sanatı girmektedir. Durağan ve hareketli olmak şartıyla tipografinin iki alanında da yer alan glitch sanatı, harflerin anatomik yapılarında yamulma veya sarsılma gibi etkiler elde ederek farklı bir anlatım biçimi sunar. Yazınsal kavramların glitch ile

yorumlanması demek metnin anlatmak istediği konuyu desteklemek demektir. Böylece aktarılmak istenilen mesaj sağlamlaştırılmaktadır. Örneğin, bir metinde öfke, sıkıntı, stres veya üzüntü gibi kaygıların aktarıldığı bir konuda parçalanma, kırılma veya kayma gibi etkilerle içerik daha da çarpıcı hale getirilebilir. Temel tipografi alanında glitch, en büyük etkisini ise kinetik tipografi de göstermektedir. Çünkü, durağan tipografik çalışmalarda, durgun yazılar sanki hareketleniyormuş gibi bir efekt yaratılırken, kinetik tipografide hareketli harflere daha da devinim getiren glitch, yazıların tamamen durumunu değiştirerek anatomik yapılarının bozulmasıyla hatalı devinimler oluşmasını sağlar. Tam da bu esnada belirtilen durumlar nedeniyle tipografi ve glitch kavramlarının birleştiği “glitch type” kavramı ortaya çıkar.

Glitch type, kinetik tipografi alanı içerisinde farklı film tasarımları, intro modellemeleri ve animasyon teknolojilerinden beslenerek herhangi bir canlı etkinliği bulunmayan grafiksel unsurlara entegre edilerek, grafik tasarım ilkelerine elverişli biçimde yazılara doğal olana uygun olmayan devinimler kazandırılmasını sağlar (Alpay, 2011:32). Son zamanlarda hareketli tipografide kendisine yer bulan glitch sanatı, Discreet Combustion, Adobe After Effects ve Apple Motion gibi programlarda tasarlanıp, hareketli grafik uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Baranseli, 2009:12). Glitch, durağan tipografide olduğu gibi kinetik tipografide de harfleri olağan dışı, çarpık, biçimsiz ve karmakarışık kıvılcıklara maruz bırakırken, bu yöntemlerle bozuk sinyalleri çağrıştıran gitgelli yanıp sönen metinler, aldatıcı bir şekilde düzeni olmayan, esnekleşmiş veya gerilmiş anatomik kaygıların anlamını yitirdiği ve saçma sapan dans edercesine yersiz ve gerektiği gibi olmayan bir izlenim yaratır.

Genellikle sinema alanı adı altında jenerik tasarımlarda görünen kinetik tipografilerde uçuşan, sağlı sollu, yukarı aşağı gibi etkilerle beraber ani çıkışlarla alanda gezinen harflerin hareketli animasyon tiplerini görmektedir. Hareketlendirilmiş harflerin glitch sanatı ile yorumlanmasına teşkil edebilecek önemli eserlerden birisi Saul Bass'ın 1961 yılında hazırladığı Psycho filminin jeneriğidir (Monaco, 2000:318). Bass, bu tasarımda glitch sanatını bilinçli veya bilinçsiz şekilde işlediği şüphesi uyandırmıştır. Çünkü glitch sanatını uyguladığına dair herhangi bir yorumda bulunmayan Bass, aslında tam da glitch etkilerini yaratan bir tasarım oluşturmuştur. Bu jenerikte, ana unsur olan Psycho kelimesinde, çizgilerin gidip gelme etkileri sayesinde kayma bozulmaları yaratılmıştır. Bass, jeneriğin tüm sahnelerinde görülen glitch sanatını çizgilerle

gösterişsiz bir şekilde sunarken, ortaya vurucu bir görünüm çıkararak kelimenin anlamına değinmek istemiştir (Rebello, 1990). Glitch type modellemesine örnek olabilecek bir diğer çalışma ise görsel efekt ve başlık dizeleri tasarlayan Kyle Cooper'ın 1995 yapımı Se7en filmi için hazırladığı jenerik tasarımıdır. Cooper, suç ve gerilim konularını işleyen bu filmde, uygun biçimde ürkütücü, gizemli izlenimler yaratacak kaymalar, bozulmalar ve esrarengiz bir havayla darmadağınık şekilde yok olan kelimeleri oluşturarak glitch sanatını işlediği düşünülebilir. Kinetik tipografi ve glitch sanatının bir arada kullanımına destek olacak bir diğer çalışma ise Heebok Lee ve Onur Şentürk'ün The Raven filmi adına tasarlamış oldukları jeneriktir. Edgar Allan Poe'nun hikayesinden esinlenerek oluşturulan The Raven, gizem ve gerilim filmidir. Suç ve gerilimin ön planda olduğu The Raven filminin jenerik tasarımı da bu öğelere ayak uyduracak biçimde tasarlanmıştır. Bu nedenle metinlerde glitch type modelinden yararlanarak kübist parçacıklarla, sert mizacı olan karmaşık ve dağınıklık içerisinde beliren harf yapılarıyla, filmin vahşi ve ürkütücü konusu yansıtılmaya çalışılmıştır. Tüm bu sıra dışı çalışmalarla beraber glitch type modelini yinelemek için Funda Şenova Tunalı ise glitch ve dijital tipografiyi beraber irdelemek adına Glint projesini hayata geçirmiştir. Bu proje, görsel-işitsel hataları analiz eden bir video çalışmasıdır. Gelişigüzel çalışmalardan oluşan glint, görselliği takilt eden ve bilinçli şekilde işitsel aksaklıkları gözleme, algılama ve dinleme tecrübesidir (Tunalı, 2012:109-111). Bu nedenle Tunalı, cızırtılı seslerle desteklediği glint videosunda harflerin düzeninde birkaç glitch aksaklığını beraber kullanmıştır. Videonun bütün sahnelerinde görülen TV bozulmaları, karıncalanma ve yamulmalarla beraber renkli karmaşalarla bulanıklık özelliği ile harflerin bütünü bozarak yanıltıcı bir etki meydana getirmiştir.

4. Kütahya Şehri ve Musiki

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1299 yılında kurulduğu toprakları barındırdığından kuruluşun ve 30 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz ile Başkomutanlık Meydan Muharebesi (Dumlupınar Meydan Muharebesi)'ne sahne olmuş topraklara sahip olmasıyla da Kuruluşun, yani Cumhuriyet'e giden yolun açıldığı kapı olarak kabul edilen Kütahya, sanatçıları ve sanatkarlarıyla kadim bir şehirdir.

Kütahya çini, seramik, resim sanatları yanında müzik sanatıyla da adından söz ettirir. Söz ve güfteleriyle bilinen bu sanat, yani çeşitli makamlarla bestelenen Kütahya musikisinin, bölgenin

gelenek ve göreneklerini içerisinde barındıran ve bu tip unsurları yaratmaya çalışan halk musikisi olarak türkü kategorisinde seslendirildiği söylenebilir.

Halk musikisi olan bu türkülerin çevrede tanınmasına yardımcı olan Kütahya, musikinin konservatuvarı olarak kabul edilebilen Mevlevihanelerden Hz. Ergun Dergahı'nın Kütahya'da olması sayesinde olmuştur denilebilir. Kütahya türkülerinin bir delikanlının poyraz aralığında karşılaştığı bir kıza aşık olması ile ortaya çıktığı rivayet edilmektedir. Bu türkülerde sevdalar, aşklar ve keder içinde yüreklerini sızı kaplamış konular işlenmiştir. Bunların yanı sıra şehrin adetleri ve kültürel normlarına da yer verilmiştir. Kütahya'da beste yapan birçok sanatçının olduğu bilinmektedir. Ancak Kütahya türküsü denilince ilk akla gelen isim Hisarlı Ahmet'tir. Kütahya halk musikisinin tanıtılmasında, günümüze taşınmasında ve gelişerek bugünkü seviyesine ulaşmasında büyük katkısı olan bir sanatçıdır. Halen günümüze taşınan bu türkülerin kim tarafından bestelendiği bilinse de maalesef bazıları anonim olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaağaoğlu, 1982:701). Bu araştırma, glitch sanatını irdelemeyi ve glitch tasarımlarını ortaya koymanın amaçlanması yanında, Kütahya türkülerinin bir kısmının tanıtımına ve gelecek kuşaklara taşınmasına katkı sağlamak amacıyla, glitch sanatı ile afiş tasarımları yapmayı da hedeflemiştir.

5. Yöntem

Bu çalışmada, kavramsal bilgilere ulaşabilmek için literatür taramasından yararlanılmıştır. Çalışmanın içeriğini oluşturan somut verilere, kitap, tez, makale, bildiri gibi yazılı metinler dışında internet kaynaklarından da yararlanılmıştır. Elde edilen veriler derlenmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular ve yorum sonrası ortaya çıkan bilgiler ışığında sanat araştırmalarının doğası gereği deneysel bir uygulama yapılmıştır. Bu kapsamda Kütahya'ya ait kültürel ve yerel kodları içeren on iki Kütahya türküsü, glitch type modeli ile tasarlanmıştır. Buna ilişkin uygulama örneklerine ve bulgulara, araştırmanın bulgular ve yorum kısmında yer verilmiştir.

6. Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde durağan ve hareketli olmak üzere Adobe Photoshop ve Adobe After Effects programları yardımıyla tasarlanan afiş çalışmalarına, Kütahya yöresine ait önemli bazı türkülere yer verilmiş, bu türküler glitch type modeli ile tasarlanmış ve araştırmacıların

uygulama sürecindeki deneyimleri aktarılmıştır. Bu afiş tasarımlarında, türkülerle beraber Kütahya şehrine ait tarihi yapılar, önemli sayılabilecek mekânlar ve milli anıtlar da kompozisyonda fon olarak kullanılmıştır. Böylece tasarımların farklı, özgün ve estetik görünmeleri yanında Kütahya'nın somut kültürel miras örnekleri de kompozisyonun bir parçası olarak görünür hale getirilmiştir.

Araştırmanın deneysel kısmının uygulama çalışma serisinin ilk çalışması "Değirmen Döner Un Eder" türküsü olmuştur. Kompozisyonun geneline bakıldığında tipografik karakterlerin Kütahya şehri denilince ilk akla gelebilecek simgelerinden biri olan Saat Kulesi ile tasarlandığı görülür. Koyu bir fon rengi üzerinde gri, yeşil ve kırmızı tonların kullanılmasıyla saat kulesi kompozisyonun bir parçası olarak kendisine yer bulurken, türkünün ismi beyaz bir renk ile öne çıkartılmıştır. Renkli bir görünüme sahip olan arka planda Saat Kulesi'nin yapısında karesel karışıklıklarla beraber hasar sonucu meydana gelen renk artefaktları oluşturulmuştur (Görsel 1). Tüm bunlarla beraber en arka planı destekleyen yeşil renk üzerinde de dalgalanmalar oluşturulurken ayrıca kırmızı kontrast renk tonlarıyla beraber glitch efekti yansıtılmaya çalışılmıştır. Glitch type modelleme kısmında ise türkülerin sözlerinden yararlanarak yazınsal metinlerde bozulmalar biçimlendirilmiştir. Arka planda bulunan öğelere uyum sağlaması için, sözcüklerde parçalanmış kaymalarla birlikte çizgisel dağınıklıklara yer verilmiştir. Ayrıca sözcükler kompozisyon içerisindeki düzensiz biçimde yerleştirilerek kargaşa etkisi verilmeye çalışılmıştır.

Görsel 1.Betül Güzel, *Değirmen Döner Un Eder*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Posterin hareketlendirme aşamasında ise devinimlerin, durağan hareketlere elverişli olmasına önem verilmiştir. Çalışmanın iki türünde de uyumluluk sağlamak adına arka planda

bulunan yeşil ton üzerinde yer alan dalgalanmış çizgilerin, hareketli bir hale kavuşarak sürekli dans edercesine yamulmasına; kompozisyonun tam ortasına konumlandırılan görselin ise büyüyerek ani bir çıkış yapmasına dikkat edilmiştir. Kompozisyondaki görsel, tipografik karakterlerin önüne geçmemesi için hareketlendirilmemiştir. Tipografik unsurlara bakıldığında, yine durağan yapıya uygun olarak sağdan sola doğru kinetik bir şekilde sahneye giriş yaptığı esnada sürekli bir sarsıntı halinde harflerin kendi içerisinde bozuk anatomik yapısından kurtulmaya çalışırcasına bütünleşme çabasına girdiği, bulunduğu konuma ulaştığı ve bu etkilerin sürekli devam ettiği görülmektedir. Bu sayede yaratılmış etkilerle glitch type, çalışmanın bütününde verilirken özellikle de glitch type modelini doğru bir şekilde sunmaya özen gösterilmiştir. Tüm bu etkileri serinin ikinci afişinde de görmek mümkündür. “Ben Kendimi Gülün Dibinde Buldum” türküsüyle bezelen bu çalışmada sade bir üslup ile yoğun titremelerle beraber yamulmalar görülürken, iç içe geçmiş biçimde birbirini etkileyen görüntüler yaratılmıştır (Görsel 2). Çalışmanın geneline bakıldığında, karamsarlık içerisinde gizlenen bir şeylerin sanki iletilmek istenen tuhaf durumların yaşandığı söylenebilir. Çünkü çalışmanın görselinde, Zeus Tapınağı kullanılarak bu tarihi yapının gizemli havası karmaşalar arasında sürekli saklanır bir halde yansıtılmıştır. Yani glitch etkisiyle görsel, bulanık lekelenmelerle ve yerli yerinde bulunmayacak şekilde kompozisyonun sol bölümünde dağılmış vaziyettedir. Glitch type modellemesinde ise yukarıdan aşağıya doğru devamlılık sağlanırken bazı kelimelerde yamulmuş, kaymış etkilerin yanı sıra anatomide fazlalaşmış lekelenmeler ve bozulmalar görülmektedir. Fakat bazı kelimeler, glitch kullanılmadan düz bir metin şeklinde verilmiştir. Bunun nedeni diğer alanlarda harfleri seçmeye çalışan gözün, yorgunluk yaşamasından dolayı bu alanlarda dinlenmesini sağlamak ve yazıların okunma düzeyini arttırmaktır.

Görsel 2. Betül Güzel, *Ben Kendimi Gülün Dibinde Buldum*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Çalışmanın hareketlendirme aşamasında, durağan kompozisyonun görünümünü yansıtacak devinimler kazandırılmıştır. Görselde herhangi bir fenotip algı yaratılmadan kelime yoğunluğundan dolayı gözün oraya odaklanmasını sağlamak için sadece tipografik karakterlere hareket verilmiştir. Devinmeler, sıralamayı takip eden kelime çıkışlarıyla beraber oluşturulmuştur. Bu sözcükler, aniden sahneye gelirken, geldikten sonra da sürekli titreyerek özgürce hareket etmekte ve garip görünümleri sergilemektedir.

“Eremedim Vefasına Dünya’nın” çalışmasında, ismini almış olduğu türküden yararlanarak serinin üçüncü afişi tasarlanmıştır (Görsel 3). Uygulamanın amacı, glitch sanatını tipografiye entegre etmek olduğu için tipografi bölümü, her zamanki gibi ön planda tutulmaya çalışılmıştır. Türkünün kelimelerinde, alt alta kopyalanmış aynı sözcüklerden mantığa uymayan kıvrımlar amorf bir yapıda görülmektedir. Ayrıca glitch’i yansıtan dağınık ve bulanık görünüm, yine tipografik karakterlerde yerini bulmuştur. Kompozisyonun tam merkezine oturtulan sözcükler, kültürel bütünü sağlamak için Kütahya’yı yansıtan görsel ile desteklenmiştir. Arka planda bulunan görselde, Kütahya’nın meşhur tarihi konaklarını sembolize eden Germiyan Sokağı mevcuttur. Germiyan Sokağı görseli de, araştırmanın amacına uygun olarak yine bozulmuş, parçalanmış ve en önemlisi eski tarihi atmosferi hatırlatmak adına eski TV karıncalanmaları etkisi hafif de olsa verilmeye çalışılmıştır.

Görsel 3. Betül Güzel, *Eremedim Vefasına Dünyanın*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Çalışmanın hareketlendirme aşamasında ise tüm bu etkiler korunarak görsel üzerinde kendisine ait kırmızı dağınık lekenin birbiri içerisine girecek bir hareketlendirmeyeyle glitch etkisi oluşturulmuştur. Ancak en arka planda bulunan siyah beyaz görsele herhangi bir devinim verilmeden tipografik unsurların niteliğinin korunmasına önem verilmiştir. Afiş tasarımında glitch type şeklinde tasarlanan türkü sözlerini hareketlendirme aşamasında ise durağan haline uygun biçimde sahneye sürekli aşağıdan yukarıya doğru geçiş sağlanırken, aynı zamanda yamulma ve dalgalanmalara devinim kazandırılarak sık sık harflerin oynadığı bir durum meydana getirilmiştir.

Her çalışmada olduğu gibi “Karanfil Oylum” afişinde de hem glitch sanatı içerisinde glitch type modelini irdelemek hem de farklı afişlerde, farklı Kütahya motiflerini yansıtmak adına Hıdırlık Mescidi’nin görseline yer verilmiştir (Görsel 4). Arka planda yer alan Hıdırlık Mescidi’nin mimari yapısı, sanki bir depreme maruz kalmış yapı etkisi oluşturularak, çizgisel arızalanmalar meydana getirilmiştir. Bu da glitch’in çelişkili bakış açısını doğurmuştur. Çalışmanın geneline bakıldığında, yine çarpıcı bir tutum sergilemesi adına kontrast renkler kullanılmıştır. Glitch sanatının dağınık olan yapısı tipografik karakterler üzerinde de uygulanmaya çalışılmıştır. Karakterlerin rahatlıkla gözle görülür, fakat gelişigüzel şekilde yerleştirildiği söylenebilir. Düzensiz olan dijital bozulmaları anımsatacak yapı ve harflerin anatomileri, aksamalar oluşturacak biçimde düzenlenmiştir.

Görsel 4. Betül Güzel, *Karanfil Oylum*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Çalışmanın canlandırma kısmı, durgun görselin alt kısmını etkileyen yamulmalar harekete kavuşturularak elde edilmiştir. Tipografik yansımalar, hareketlendirmede düzensizlik içerisinde tekrar karmaşaya uğratarak oluşturulmuştur. Fakat bu durum, kelimelerde yaşanabilecek okunurluk sorunu dikkate alınarak, harflerin olabildiğince doğru yerleştirilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca tüm metin grupları, kompozisyondaki konumuna göre, görselden sonra kinetik bir algıyla sahnede yerine almaya başlamış ve o andan itibaren glitch type modeline ait ne kadar dengesiz, bozuk, yolunda gitmeyen teknik unsur var ise kompozisyona entegre edilmiştir.

Araştırmanın beşinci uygulama çalışması “İğnem Düştü Yerlere” türküsü olmuştur (Görsel 5). Kompozisyonda Kütahya'nın arkeolojik kazılarındaki tarihi buluntularından biri olan Bereket Tanrıçası Kybele'e yer verilmiştir. Bereket Tanrıçası görselinde glitch sanatının, kaymış farklı renklerin birbirine girdiği ve figürün vücudunda hafif biçimde portreyi koruyarak hatalı esneklikler halinde yansıtıldığı görülmektedir. Tipografi kısmına bakıldığında ise bu çalışmada farklı üsluplar kullanılmıştır. Bazı kelimelere diğer afişlerdeki gibi yamulma etkileri verilirken, bazı sözcüklere kayma etkileri verilmiş ve ayrıca harflerin anlamsız biçimde uzadığı çizgisel yarılsamalar da meydana getirilmiştir. Son olarak çalışmanın orta kısmında beliren metinlerde, harflerin anatomik yapıları bozulmamış, fakat sanki barkod etkisi ile harflerin birbirine girdiği ve ayrıca bu kelimelerin yanlış biçimde tersten yazıldığı etkisi oluşturulmuştur.

Görsel 5. Betül Güzel, *İğnem Düştü Yerlere*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Hareketlendirme aşamasında da yukarıda belirtilen unsurların hepsi korunarak düzgün biçimde uygulanmaya çalışılmıştır. Durağan görüntünün görsel kısmındaki esneklikten yararlanarak, hareketlendirme aşamasında, görselin üzerinde bulunan tüm tipografik öğelerde yamulan harflerin sarsılan ve sürekli titreyerek sallanan devinimlerle canlandırıldığı söylenebilir.

Uygulama bölümünün altıncı çalışması ise “Kütahya’nın Pınarları” adlı türkü olmuştur. Burada sade bir üslupla birbirine giren öğeler kullanılarak glitch sanatı tasarlanmaya çalışılmıştır (Görsel 6). Çalışmanın görselinde, Zeus Tapınağı yakınlarında tarihi geçmişi yaşatan Roma köprüsü diğer adıyla da Penkalas köprüsü olarak bilinen önemli bir yapı kullanılmıştır. Çok eski yıllardan kalmış bu köprü üzerinde eski etkiyi yansıtmak ve glitch modelini yakalamak için çeşitli efektlerle, lekesele tavırda eskitme havası kullanılmıştır. Yazınsal metinlerde de bu eskitme havası devam ettirilmiştir. Canlı bir mavi tonu kullanılarak harflerin görsel ile sanki birbirine dolaşmış, üst üste binerek bir bütün olmasına olanak sağlayan glitch type modeli öne çıkartılmıştır. Burada ara ara kullanılan efektler nedeniyle, renk değişikliklerini görmek de mümkündür. Son olarak harflerin birbirine kopyalandığı ve böylece olağan dışı anlamsız uzamalar, sıvılaştırma görünümleri ve harflerin etrafına konumlandırılan dağınık lekelerle belirsiz kelimeler meydana getirilmiştir.

Görsel 6. Betül Güzel, *Kütahya'nın Pınarları*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

“Kütahya’nın Pınarları” afişinin hareketlendirme aşamasında, durağan çalışmanın sade üslubu devam ettirilecek şekilde devinimler kazandırılmıştır. Glitch sanatının o sert, ani, yorucu ve çarpıcı çıkışlarından ziyade daha dingin bir kıvamda devinim sağlanarak afiş tasarımı aracılığıyla bu tekniğin sakin olarak da uygulanabileceği gösterilmiştir.

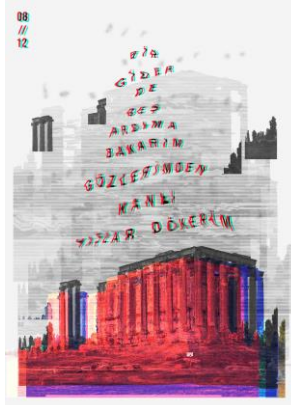
“Şu Karşıda Üç Çiçek Var Açıyor” türküsünün ele alındığı uygulamanın yedinci çalışmasında, Kütahya Arkeoloji Müzesi’nin önemli tarihi yapıtlarından biri olan Hekate Ay Tanrıçası, afişin görsel ögesi olarak ele alınmıştır (Görsel 7). Eserin fark edilmesi açısından görüntüsünde herhangi bir bozukluk verilmezken, glitch etkisi sadece renk çarpışmalarıyla oluşturulmak istenmiştir. Türkü sözleri, kompozisyon alanının tamamını kapsayacak biçimde, geniş bir alana yayılmış olarak birbiri ile bağlantısı olmadan bağımsız biçimde konumlandırılmıştır. Glitch type modelinin incelendiği türkü sözlerinde, yoğun fakat okunurluğun tehlikeye düşmediği efektler oluşmaktadır. Glitch type efekti, yine görseldeki gibi çarpışmış, birbirinden etkilenmiş renk artefaktları sayesinde belirginleştirilmiştir. Bunun dışında harflerin bütününde ayrılmalar görülürken alt kısımlarında yansıyan renkler sayesinde de sanki uzay boşluğunda uçan bir mekan algısı oluşturulmuştur.

Görsel 7. Betül Güzel, *Şu Karşıda Üç Çiçek Var Açıyor*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

“Şu Karşıda Çiçek Var Açıyor” afişinin canlandırma bölümündeki görsel üzerinde devinim sağlanmamıştır. Çünkü tipografik uzantılar oldukça yoğun bir glitch etkisiyle tasarlandığı için görsele herhangi bir devinim getirmek okunurluğu olumsuz etkileyeceğinden, arka plana durağan bir görünüm verilirken ön planda yer edinen sözcüklere ise hareket kazandırılmıştır. Aslında bu sayede afişteki tüm unsurların kolayca ayırt edilebileceği söylenebilir.

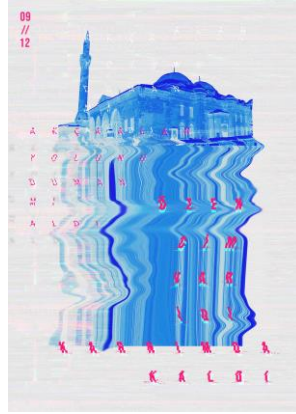
Geleneksel görsellerin ve tipografinin glitch sanatıyla irdelenmesine öncülük eden bir diğer afiş tasarımı, “Bir Gider De Beş Ardıma Bakarım” türküsünde hayata geçirilmiştir (Görsel 8). Çalışmanın tipografik tasarımını destekleyen türkünün sözleri glitch type efektiyle işlenerek ortaya çarpıcı görünüm sunulması amaçlanmıştır. Afişte yer alan harfler bir bütün halinde sırasıyla konumlandırılmıştır. Harflerin görünümüne bakıldığında, yamulmuş ve biraz da blur (bulanıklaştırma) efektiyle sanki anlamsızca gökyüzünde uçuşan tasvirler varmış izlenimi oluşturulmaya çalışılmıştır. Renk kombinasyonunda ise Adobe Photoshop programında yer alan çeşitli teknikler yardımıyla renklerin birbiri ile bir etkiye uğradığı, sanki var olan harflerin katmanlarının dağılarak kaydığı bir izlenim yaratılmıştır. Görselde Kütahya bölgesinde yaşayan geçmiş uygarlıkları bugüne taşıyan ve dünya üzerinde de oldukça tanınan bir efsaneye yer verilmiştir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Kütahya görselinde, tarihi miras olarak Aizonai Antik Kenti Zeus Tapınağı'na yer verilmiştir. Bu görselin glitch etkisi, üç boyutlu katmanlar oluşturularak renklerin birbirine girmesinin sağlanması ve rengarenk yansımaları anımsatan bir duruş sergilemesi sağlanarak elde edilmiştir.

Görsel 8. Betül Güzel, *Bir Gider De Beş Ardına Bakarım*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

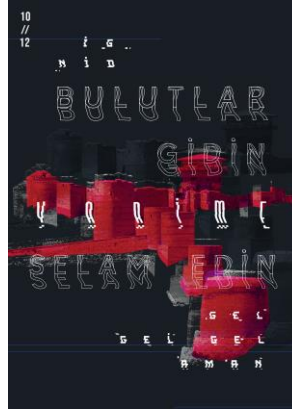
Çalışmanın devinimli kısmında ise görselde bulunan alanda katmanların sürekli olarak sallanıp, ani bir hareket içerisinde devamlı yanıp sönen patlamalar oluşturularak durağan çalışmaya elverişli bir görünüm kazandırılmaya çalışılmıştır. Tipografik unsurların hareket kazandığı etkileşimler ise kırmızıyla yazılan metinlerin iyice eridiği izlenimi verilerek elde edilmiş, okunurluk algısının kaybolmaması için bu devinim sürekli düzeltilerek tekrara uğratılmıştır.

Dokuzuncu uygulama çalışması ise "Akçaalan Yolunu Duman Mı Aldı" adlı türkü ile ilgili afiş tasarımı olmuştur. Bu çalışmada görsel olarak Kütahya'nın Ulu Cami'ne yer verilmiştir (Görsel 9). Ulu Cami'nin kullanıldığı görselin bütününde herhangi bir bozulmadan kaçınarak sadece görselin yansıdığı kısımda eğrilmeler oluşturulmuştur. "Akçaalan Yolunu Duman Mı Aldı" türküsüyle bezenmiş bu afişte sola ve sağa konumlandırılan sözlerde ise tasarlanan glitch type modeli çizgisel lekelenmeler ve anatomik yıpranmalarla oluşturulmuştur. Devinim kazandırılan çalışmanın kompozisyonunda tüm bu efektler devam ettirilmiştir. Sözcükler, sert mizaca ters bir durum dışında daha durağan bir duruş sergilemektedir. Durağan çalışmada bulunan harfler, çeşitli bozulmalara yönelmiştir. Böylece sakin bir durum ile glitch type hareketlendirmesi yapılmıştır. Görsel unsurda ise Ulu Cami ögesinin altında yansıyan çizgisel eğrilmeler hareketi oluşturmuştur.

Görsel 9. Betül Güzel, *Akçaalan Yolunu Duman Mı Aldı*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Uygulamanın onuncu afiş tasarımı, “Gidin Bulutlar Gidin” türküsüdür (Görsel 10). Bu çalışmada görsel olarak Bizans’lılardan kalma, Kütahya Kalesi ya da halk arasında bilindiği şekliyle Hisar’a yer verilmiştir. Çalışmanın arka planında, yani fonda arızalı çizgisel biçimler yorumlanmış ve koyu bir lacivert kullanılarak Kütahya Kalesi görseli ön plana çıkarılmak istenmiştir. Görsele bakıldığında, siyah beyaz lekesele görünümle beraber kaymış patlak bir pembe tonu kullanılarak kontrast renk ile dikkat çekici görünüm sağlanmıştır. Tipografik unsurlarda ise glitch type modelini etkin bir şekilde sunmak adına türkünün sözlerinde çeşitli aksaklıklar meydana getirmek amaçlanmıştır. Bu nedenle bu tasarımda birden fazla glitch type modeli ile karşılaşılmaktadır. Gruplandırılmış sözcüklerin, en üst ve en alt kısmında bir kombin oluşturularak glitch type görünümünden kaymış ve parçalanmış çizgisel aksaklıklara yer verilmiştir. Diğer gruplaşmış belli sözcüklerde ise normal görünümünden daha farklı olacak şekilde harflerin üst üste getirilmesi ile kontur çizgilerinden meydana gelen dalgalanmalar oluşturulmuştur. Kompozisyonun orta kısmında ise diğer kelimelerde oluşan tüm etkiler devam ettirilip bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

Görsel 10. Betül Güzel, *Gidin Bulutlar Gidin*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

“Gidin Bulutlar Gidin” afiş tasarımının devinim kazandığı diğer çalışmasında, kompozisyon içerisindeki her öğeden ziyade glitch type modelini olabildiğince daha fazla aktarabilmek için sadece tipografik öğelerde belirli hareketlendirmeler yapılmıştır. Sözcükler, kinetik bir algıyla mekana farklı yönlerden giriş yapmaktadır. Bu girişin ardından devam eden hareketlendirmeler, durağan çalışmada oluşturulan glitch type modellemelerinin devinim kazanmasını sağlamıştır. Anatomik yapılarında bozukluk yaşanmış harflerin hareket halindeyken sürekli sarsıldığı, sanki iteklenerek titreşime maruz kaldığı ve sürekli olarak dalgalı oynaşmaların eşindiğindeki gibi devinimler meydana getirilmiştir.

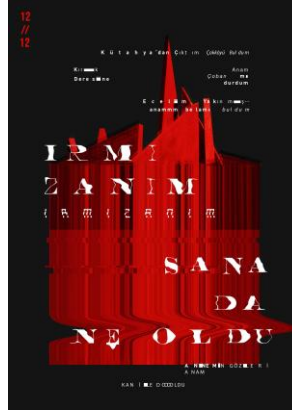
Uygulamanın on birinci çalışmasında ise Kütahya'nın en bilindik türkülerinden biri olan “Ah Hamamcı Bu Hamama Güzellerden Kim Gelir” türküsü ele alınmıştır (Görsel 11). Renkli ve karmaşık bir düzene sahip olan bu çalışmada, türkünün sözlerini destelemek ve Kütahya şehrinin tarihi zenginliklerini sunmak için Kütahya Arkeoloji Müzesi'nin önemli eserlerinden birisi olan kabartma kullanılmıştır. Tarihi eserin görseli üzerinde alacalı renkler oluşturmak adına her kopyasında çeşitli efekt modları denenmiştir. Böylece görselin daha göz alıcı bir görünüme kavuşması sağlanmaya çalışılmıştır. Rengarenk arka planın ardından çalışmanın en önemli amacı olan tipografik öğelerde okunurluk algısının tamamen yitirilmemesi için, beyaz renk kullanılarak bozulmaların kolaylıkla ayırt edilebilmesine öncülük edilmiştir. Türkü sözlerinin düzenlemesinde ise farklı glitch type etkileriyle bozuk, eğrilmiş, erime ve sanki deprem olurcasına sarsıntı efektlerine yer verilmiştir.

Görsel 11. Betül Güzel, *Ah Hamamcı Bu Hamama Güzellerden Kim Gelir*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Afişin hareketlendirme kısmında diğer çalışmalarda olduğu gibi bu afiş tasarımında da görsel, durgun bir vaziyette konumunu korurken sadece türkü sözlerinde devinmeler kazandırılarak izleyici gözünün harfleri sağlıklı bir şekilde ayırt etmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle bu durumu fırsata çevirerek harflerin yoğun bozulmalarla yeni bir duruma kavuştuğu söylenebilir. Belirli bölgelerdeki harflerde eriyen etki, hareket aşamasında iyice kayganlaşarak yok olduğu gözlemlenirken bu olayın sürekli düzeliş tekrara sürüklendiği ifade edilebilir. Bazı harflerde ise ani sarsılmalarla, parçalanmış aksaklıklar denenerek devinime ulaşılmıştır. Kelimelerde ise TV bozulmalarını andıran karıncalanmalar, yanıp sönen ve gitgelli görünümler denenerek glitch type modeli uygulanmıştır.

Uygulama serisinin son çalışması olan “İrmızanım” afişi de bu türküyü destekler biçimde tasarlanmıştır (Görsel 12). Uygulama çalışmasının görselinde Kütahya'nın milli mücadeledeki yerini gösteren ve onun sembollerinden biri olan Zafer Anıtı'na yer verilmiştir. Milli bir simge olan bu anıtın renklendirmesinde konuya uygun olarak Türk Bayrağı kırmızısına yakın bir renk kullanılmasının doğru olacağı düşünülmüştür. Sade, yalın bir üsluba sahip olan bu çalışma, görsel ve glitch type sanatıyla yorumlanan türkü sözleri gibi unsurların bütünleşmesi akabinde karşımıza çıkmaktadır. Kompozisyonda sol ve sağ alanlara gruplu olarak yerleştirilen sözlerde, diğer çalışmalara benzer olan glitch type etkisi verilmiştir. Öncelikle birbirine karışmış harfler ile sanki kodlanmış işlem hatası görünümü oluşturulurken, diğer sözlerin nazik bir şekilde su dalgalanması ve sakin olarak parçalanıp bütünleşme etkisinin verilmeye çalışılması, hareket aşamasında bu etkilerin sürdürülmesine zemin hazırlamıştır.

Görsel 12. Betül Güzel, *Irmızanım*, 2022, Afiş, 50*70/dijital/12 sn.

Uygulamanın tüm çalışmalarında benzer görünüm, benzer glitch efektleri ve uyumlu renklendirmelerle devamlılık sağlamak hedeflenmiştir.

Sonuç

Sıradan bir olayı beklenmedik bir anda güçleştiren glitch, bozulmuş herhangi bir algoritma hatası, yanlış html kodlarının telafuzu olarak nitelendirilebilir. Glitch, bilgisayarlarda bulunan program düzeninde yaratmış olduğu kusur ve aksaklıklar nedeniyle hatanın terime kavuştuğu bir sanat olmuştur. Bu durum da NASA astronotu John Glenn'in, İngilizce tabanlı uzay programında karşılaşmış olduğu olumsuz sonuçları ifade etmek adına kullandığı tanımlama sayesinde olmuştur. Dolayısıyla bu sanat alanının teknoloji ile doğrudan ilişkisi olduğu söylenebilir.

Herhangi bir ses üzerinde çatallaşmış, cızırtılı bir şekilde rahatsız edici fiziksel pürüzler, müzik, herhangi bir ses veya bir konuşma dinletisinde oluşan uyumsuz seslerin birbirine karışması, işletim sistemi donanımında arızalanmalar, grafik dosyasında düşük çözünürlük veya bir anda oluşan renk artefaktları, karıncalaşmış gitgelli televizyon ekranı görüntüleri ve web sitesinde oluşan hatalı yazınsal kodlamalar nedeniyle kaymış veya birbirine karışmış arayüz yerleşmesi gibi istenmeyen teknik sarsıntı ve bozulmalar, glitch kavramına birer örnek olabilmektedir.

Glitch sanatı da diğer sanat dalları gibi türlerine ayrılmaktadır. Buna göre glitch'i ilk olarak tipolojilerine ayıran Moradi, "Görsel-Tekniksel" adı altında, tanımlama, kazara ve kendiliğinden bilinçsiz şekilde oluşan Saf Glitch, önceden varlığını sürdüren bir görüntünün değişimlere maruz

birakılarak bilinçli bir şekilde hatanın yorumlandığı Glitch-Benzeri olmak üzere iki tür belirlemiştir. Ayrıca o Glitch-Benzeri türünü, “kasti, planlanmış, yaratılmış, tasarlanmış, yapay” şeklinde betimleyerek teorik anlamda bu glitch modelini sınıflandırmıştır. Glitch sanatını tipolojilerine ayırma konusunda çalışmalar yapan ikinci isim Rosa Menkman’dır. Menkman, Glitch türlerini Soğuk Glitch’ler ve Sıcak Glitch’ler olarak iki türe ayırmıştır. Sıcak Glitch’ler, sanatçıların bir anda meydana gelen olumsuz hayatı olumlu olarak kabullendiği, yadsınan aksiliklerin önceden belirlenerek sanat olarak görüldüğü bir alan olarak; Soğuk Glitch’leri ise, çalışmaların ilk aşamasında hatanın ortaya çıktığı aksaklıklar olarak belirlemiştir. “Görsel Kompozisyon” bünyesinde türlerine ayıran sanatçı ise Virginia Sotiraki’dir. Glitch sanatını Soyut ve Tortusal olarak ayırdığı Sotiraki’nin ele aldığı bu iki kategori, bilinmeyen nesnelere, sanki uzay boşluğunda yaşanan esrarengiz gizemlerden veya soyut formlardan meydana gelmektedir. Soyut kavramı, görüntüleri çelişki içerisinde ironik bir şekilde gerçekçi sunarken, Tortusal kategorisi ise figürlerin, nesnelere veya herhangi güzel bir görüntünün biçimsizleştirildiği artık şeklinde görünümü yaratır.

Araştırmada Kütahya türkülerinin deneysel bir yaklaşımla glitch sanatı kurallarına göre uygulanması sürecinde, türkü sözlerinde kaymalar, yamulmalar, eğrilip bükülmüş erimeler, parçalanmış kesintiler ve çizgisel yanlışlıklarla anatomisi bozulmuş tipografik yapılar elde edilmiştir. Tipografik unsurların okunurluk seviyesinin olması gerektiğinden daha fazla düşünüş yaşamaması için, harflerin aşırı bozulmalarına dikkat edilmiş ve ayrıca renk kontrastlığından yararlanılmıştır.

Yapılan literatür taramasında, bu araştırmaya konu olan Kütahya türkülerinin glitch sanatı ile deneysel olarak yorumlanması, bugüne kadar rastlanan bir durum değildir. Dolayısı ile bu araştırmanın uygulama boyutundaki 12 tasarım özgün ve farklıdır. Araştırmanın uygulama boyutundaki tasarımlar grafik tasarım alanında sık kullanılan kültürel afiş türündendir. Ancak benzerlerinden farklı, afişlerin hem glitch sanatı kurallarına göre uygulanmış olması hem de afişlerin hareketli olmasıdır. Yani afişler devinimsel bir özelliğe sahiptir. Ayrıca bu afiş tasarımları, Kütahya’nın tarihi, kültürü ve sembollerini tasarımların arka fonlarında yansıtması bakımından dikkat çekici ve anlamlıdır. Çünkü bu yöntem ile afişlerin plastik özelliklerini oluşturma bağlamında renk, leke, vurgu, çizgi, ritim vb. unsurları yerine getirilirken bir yandan da kentin tanıtımına katkı sağlayıcı öğeleri içermesi sağlanmıştır.

Afiş tasarımına yeni bir bakış açısı getirdiği varsayılan bu tasarımların, afiş tasarımı uygulama kültürüne özgün örnekler sunması bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca teknoloji ile birlikte gelen imkânların bu tasarımlarda kullanılması, bundan sonraki uygulama çalışmaları üretimi açısından da kazanım sağlayabileceği belirtilebilir. Özellikle tipografi ile birlikte tarihi, kültürel ve sembolik öğeleri içeren fotoğrafların birlikte kullanımı, grafik tasarım alanında çok önemli yeri olan iki alanın zengin ve estetik bir anlayışla yansıtılmasına örneklik teşkil etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, bu tarz bir uygulama, Türkiye'deki diğer illerine de uygulanabilir. Sanat ve tasarım alanlarının daima özgünlük, farklılık ve yenilik aradığı anlayışından hareket ile alana bırakılacak ürün tasarımı mirasının zenginleşmesi için teknolojinin olanaklarının deneysel çalışmalar yoluyla arttırılması gerektiği ifade edilebilir.

Kaynakça

Alpay, Ç. (2011). *Deneysel Elektronik Müzik Videolarında Hareketli Grafik Kullanımı ve Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Ana Sanat Dalı.

Aydınat, M. (2018). *Expanded Video: Creating and Alternativ Reality Through Merging 360-Degree Video and Glitch Art*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi, İktisadi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Tasarım Ana Bilim Dalı.

Baranseli, E. S. (2009). *Görsel İletişim Teknolojileri ile Grafik Anlatım Dili ve Grafik Tasarımların Yeni Uzantıları*, Sanatta Yeterlik Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Grafik Ana Sanat Dalı.

Betancourt, M. (2017). "The Invention of Glitch Video: Digital TV Dinner (1978)", *Millenium Film Journal*. Issue 65, pp.1-23.

Betancourt, M. (2018). "Postcinema, Motion Perception and Glitch Movies", *AM Journal of Art and Media Studies*, Belgrade: Faculty of Media and Communications, Singidunum University, Issue 15, pp.202-208.

Blumenkranz, A. (2012). *Instrumentalising the Accident Critical Methodologies in Glitch Art*, London: MA Interactive Media, Centre For Cultural Studies, Goldsmiths, University Of London.

Ceylan, S. (2019). *Yeni Medya Sanatı Olarak Glitch Art ve Kinetik Tipografi Arasındaki Görsel İlişki (Cumalıkızık Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Ana Sanat Dalı.

Cubitt, S. (2017). "Glitch", *Cultural Politics an International Journal*, ABD: Duke University Press, Issue 1, pp.19-33.

Downey, J. (2002). "Glitch Art", *Ninth letter*, 118.

Goriunova, O., & Shulgin, A. (2008). *Glitch*, Ed. M. Fuller, *Software Studies: A Lexicon*, pp.110-118.

Heijer, E. D. (2013). "Evolving Glitch Art", In *International Conference on Evolutionary and Biologically Inspired Music and Art*, Berlin: SpringerLink, pp.109-120.

Karağaoğlu, D. (1981-1982). *Kütahya*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Kane, L. C. (2019). *High-Tech Trash: Glitch, Noise, and Aesthetic Failure*, Oakland: University Of California Press.

Kanışkan, E. (2020). "Hatadan Doğan Glitch Sanatı ve Çağdaş Seramik Sanatında Bir Uygulayıcı Chad Wys", *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, Philadelphia: Taylor & Francis, Inc., Issue 7, pp.1755-1762.

Manon H. S., & Temkin, D. (2011). "Notes on Glitch", *World Picture*, Issue 6, pp.1-15.

Menkman, R. (2006-2011). *The Glitch Moment(um)*, Amsterdam: Printvisie Rotterdam.

Monaco, J. (2000). *How to Read a Film: Movies Media Multimedia*, USA: Oxford University Press.

Moradi, I. (2004). *Glitch Aesthetics*, Unpublished Bachelor Thesis, UK: University of Huddersfield, Department of Architecture.

Özyurtçu, Y. (2020). *Glitch Sanatı ve Resim Sanatında Glitch Tekniğinin Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, Plastik Sanatlar Ana Bilim Dalı.

Sarıkavak, N. K. (2017). *Görsel İletişim Tasarımı Eğitiminde Canlandırma Sanatının Önemi*. Ed. Levent Mercin, *Görsel İletişim Tasarımı ve Animasyon*, Ankara: Pegem Yayınları.

Sotiraki, V. (2014). *Glitch Art Narratives an Investigation of the Relation Between Noise and Meaning*, Master's Thesis, Sweden: Lund University, Division of Art History and Visual Studies Department of Arts and Cultural Sciences.

Sürmeli, K. (2012). "Dada Hareketinden Kavramsal Sanata", *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Malatya: İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi Yayınları, Sayı 6, s.337-345.

Tunalı, F. Ş. (2012). *Interpreting Glitch; the Manifestation of Figital Culture: a Study on the Assaciation Between Contempopary Sound Design and Digital Typography*, Doktora Tezi, Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Grafik Tasarım Ana Bilim Dalı.

Uçar, T. F. (2017). *Görsel İletişim ve Grafik tasarım*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Uslu, Y. (2016). "Görsel Bozulmanın Adı; Glitch Art", İdil sanat ve Dil Dergisi, Konya: Sanat ve Dil Araştırmaları Enstitüsü, Sayı 27, s.1967- 1976.

Yıldırım, A. (2012). *Tipografinin Değişen Yüzü, Post Tipografi ve Post Tipografik Font Tasarımı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Ana Sanat Dalı.

Yıldırım, M. (2020). "İnovasyon ve Dijital Sanat", ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Ordu: Ordu Üniversitesi Yayınları, Sayı 1, s.188- 200.

İnternet Kaynakları

Selman Akıl (2014), "Hatanın Estetiği Olarak Glitch Sanatı",
<http://www.sanataak.com/view/hatanin-estetigi-olarak-glitch-sanati>, Erişim tarihi:15.08.2022.

Stephen Rebello (1990), Alfred Hitchcock and the Making of Psycho. New York: St. Martin's Griffin,
<https://books.google.com.tr/books?id=slQbvBz8YNwC&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=fals>, Erişim tarihi: 18.08.2022.